

ОСНОВНІ КРОКИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

¹ Вінницький національний технічний університет;

Анотація

Проаналізовано український досвід впровадження Болонської системи навчання. Визначено та проаналізовано основні кроки України з даного питання на сьогоднішній день.

Ключові слова: освіта, Болонський процес, демократизація освіти.

Abstract

The Ukrainian experience of implementing the Bologna system of education is analyzed. The main steps of Ukraine on this issue to date have been identified and analyzed.

Keywords: education, Bologna process, democratization of education.

Вступ

Болонський процес на сьогоднішній день є основним модератором в реформації та демократизації української освіти.

Демократизація освіти — одне з ключових положень нового часу. Це галузь вирішення багатьох проблем, що постали перед українським суспільством. Проблеми демократизації охоплюють усі без винятку аспекти життя навчальних закладів. Це тривалий і болючий процес перетворень із метою нормалізації відносин між суспільством, державою і навчальними закладами, між керівництвом усіх рангів й педагогами, між педагогами й учнями та студентами, між самими учнями та студентами.

Актуальність питання демократизації освіти підтверджується її постійним розвитком і спроб знаходження нових форм та методів навчання, створення нових освітніх програм та зведення вже існуючої до стандартів Європи, орієнтація випускників на ринок праці та умови затребуваності не тільки в Україні а й за її межами. На сьогоднішній день світ переходить на Болонську систему освіти до якої вже долучилися 49 країн.

Метою даної роботи є визначення впливу Болонського процесу на українську систему освіти та визначення основних вже зроблених кроків.

Предметом дослідження виступає сама Болонська програма розвитку освіти.

Об'єкт – впровадження Болонської системи в вищих навчальних закладах України.

Результати дослідження

Україна офіційно приєдналася до Болонського процесу тільки на щорічній конференції міністрів вищої освіти європейських держав у Бергені (Норвегія) підписанням 19.05.2005 р. Болонської декларації[1].

З початком трансформації української системи освіти під нові стандарти і принципи багато фахових науковців висловили свої думки стосовно даних дій та дали свою оцінку вже існуючій системі освіти.

На думку директора Інституту журналістики Володимира Різуна, унікальність нашого досвіду полягає в тому, що ми вже маємо добре структуровані курси. Наші дисципліни – це і є ті самі модулі, на які поділяється певний курс. Крім того, модулі, або одиниці структуризації, різні за своєю ієрархією, підпорядкованістю, що відбито у термінах: загальний змістовий модуль у нас називається дисципліною, або предметом, підпорядковані модулі – розділами, темами. Кожна з дисциплін як окремий модуль курсу має обов'язкову форму контролю, ведеться необхідна документація для обліку успішності студента. Звичайно, можна удосконалювати структурування курсів, поліпшувати систему контролю знань, але це не змінює суті справи: вона не є чимось цілковито новим для нас.

Професор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Анатолій Павко у своїй статті "Болонський процес в Україні: плюси і мінуси" наголошує на необхідності чіткого розуміння відмінності між стратегічними завданнями входження України в інтелектуальний простір Європи й напрямками освітньої політики на виконання проголошених цілей європейської модернізації вищої освіти, до яких слід віднести участь у Болонському процесі. Адже проведені у 2008 році провідними співробітниками Національного інституту стратегічних досліджень

опитування керівників системи управління освітою та вищих навчальних закладів свідчать, що більшість із них не розуміють основної ідеї сутності Болонського процесу і зосереджують увагу на проведенні поверхових, неефективних змін[2].

На даний момент Україна остаточно не перейшла на Болонську систему, а лише інтегрує її в свою фундаментальну модель освіти. Фундаментальна модель освіти – це радянський зразок. Тобто освіта є плановою, є чітке формування загального інтелекту студента і профільних (фахових) предметів. І на думку багатьох науковців це не є погано оскільки радянський фундамент це сильна сторона української освіти.

Отож, що ж змінилося в освітніх програмах і методах з підписанням Болонської декларації:

- Запроваджено незалежне тестування для випускників шкіл для вступу в виші
- Спрощено систему рівнів випускників (бакалавр та магістр).
- Введено єдину систему оцінювання (кредитно-модульна система).
- Зменшено кількість аудиторних годин для студентів.
- Надано змогу самостійного вибору навчальних дисциплін студенту (на рівні загально-розвиваючих дисциплін).
- Створено програми обміну, подвійного диплому і так далі з європейськими університетами.

Кожен із вище названих процесів має свої маніпуляції, плюси і мінуси з поглядів викладачів та студентів. Деякі з цих перетворень покращили нашу систему а деякі навпаки призвели до труднощів в навчальному процесі.

Зовнішнє незалежне оцінювання - це оцінювання результатів навчання, здобутих особою на певному рівні освіти, що проводиться спеціально уповноваженою державою установою (організацією).

Воно проводиться з метою забезпечення права осіб на рівний доступ до вищої освіти та оцінювання відповідності результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам.

Плюсами впровадження ЗНО є:

- Доступність освіти
- Об'єктивне оцінювання рівня знань
- Можливість вибору університету (подача заявок не в 1, а в декілька ВНЗ)

Для студентів це має лише позитивний ефект, оскільки кожен отримує результат відносно своїх знань та робить вибір для вступу знаючи свої результати.

Однією з найбільш наочних та зрозумілих новацій Болонської системи став поділ вищої освіти на бакалаврат і магістратуру. Перший – це загальна вища освіта з тривалістю від трьох років. Саме тут цілковито розкривається можливість вільного вибору дисциплін. Друга – вища спеціалізована освіта, себто формування певного чітко визначеного профілю.

Важливо пам'ятати, що їх обох уважають повноцінними вищими освітами, але вони виконують різні функції. Бакалаврат не може готувати професійних медиків чи ядерних фізиків. Його завдання – розвинути освічену людину в усіх напрямках, які вона сама визначила, щоб можна було вільно змінювати професію та пристосуватися до технологічних і кон'юнктурних змін ринку. Магістратура ж віддалено нагадує радянську систему виховання спеціалістів, коли по завершенні навчання студент має чітко визначений професійний профіль. Таких випускників більше цінують, і вони краще заробляють, згідно європейського погляду.

Проте цю систему також не минули конфузи адаптації. Бакалаврат у нас дає профільні, спеціалізовані знання, адже студенти у своїй більшості не можуть вибирати предмети й вчатися за шаблоном. Магістратуру ж, яка таким чином не може виконувати цю диференційовану функцію, використовують інакше. Для більшості студентів вона є або кроком до аспірантури (хоча звання магістра й не є науковим ступенем, але є обов'язковим для його здобуття), або можливістю й далі жити в гуртожитку, оминати армію[3].

На сьогоднішній день процес удосконалення даних рівнів кваліфікації ще триває і майже кожного року змінюються вимоги до бакалаврів та вступу до магістратури. Україна ще шукає своє «золоте правило» кваліфікацій загалом і переваг ступеня магістр.

Найважливіша річ для студента – оцінювання. Болонська система передбачає, що протягом усього семестру він набирає рейтингові бали, які наприкінці підсумовують (а не виводять середнє арифметичне!) у рівень його знань. Існує три джерела набору рейтингових балів: навчальний процес (відвідування, певні види робіт), модульний контроль (контрольні роботи після засвоєних блоків дисципліни) та іспити (щоправда, існують вони не в усіх країнах). Максимально можливий

бал рейтингу – 100. До того ж за семестр і за іспит можна отримати лише чітко фіксовану диференційовану кількість балів.

Залежно від рейтингового балу, який заробив студент, йому оголошують вердикт у 7-рівневій системі ECTS (European credit transfer system – Європейська система переказу кредитів) – A, B, C, D, E, FX, F. А та Е відрізняються лише кількістю набраних балів, FX означає виконання додаткових завдань для складання дисципліни (аналог перескладання), а F – що доведеться повторно прослухати цей курс або складати інший.

Однак на практиці маємо дещо іншу систему. Викладачі, які працювали до 2005 року або які не бажають ускладнювати собі життя рейтинговими системами, досі ставлять бали за звичайною 5-бальною шкалою. Чи за 2-бальною. Чи (і це правдива історія) застосовують систему «палочка – галочка – палочка і галочка» з відповідною градацією престижності. А перед іспитами це за коефіцієнтами (чи враженнями) переводять у болонські 100 балів.

Таку особливість можна зрозуміти, адже класична радянська вища освіта не змушувала викладачів відзначати успішність студента протягом семестру. «От сесии до сессии живут студенты весело» означало, що головне скласти іспит, а вимоги до відвідування пар та активності на них варіювалися вже залежно від суб'єктивності викладача. Болонська система передбачає активність студента протягом усього року, адже, нагадаємо, максимальний бал за іспит обмежено, і його недостатньо для того, аби скласти дисципліну.

Проте й ця норма зазнала локалізації. Однакову кількість навчальних годин в Україні та Франції розподілено по-різному. Французькі студенти, наприклад, 25 годин із 40 вчать самостійно. Достатньо працювати, надсилати роботи на пошту й читати завдану літературу, щоб набрати хороші семестрові бали. А в нас часто переважно оцінюють фізичну присутність на парах, і свавілля викладачів в оцінюванні обмежують лише вони самі та увага адміністрації закладу[3].

Отже на сьогоднішній день більшість ВНЗ оцінюють своїх студентів і за 5-бальною і за 100-бальною шкалою, створюючи своєрідний мікс оцінок.

Проте мірилом знань у Болонській системі є не лише оцінки, а й кредити. Їх нараховують за успішне складання дисциплін, і вони відповідають трудовим затратам студента. Себто, виконавши певну кількість роботи та склавши курс, він може отримати певну кількість кредитів. Усього за бакалаврат їх має набиратися 240 (60 щороку) і 300, якщо студент закінчує магістратуру. Універсальність кредитної системи забезпечує можливість трансферу між різними вищими та країнами. Адже незалежно від того, що й де студент вивчав, за аналогічної кількості кредитів він витратив аналогічну зі своїми майбутніми однокурсниками кількість зусиль.

В українських реаліях кількість кредитів сприймають як кількість годин, які студент витратив на вивчення дисципліни. 1 кредит відповідає приблизно 36 годинам навчання (лекцій, семінарів, практики чи самостійного вивчення). Таким чином виникає тонка підміна понять. Робота – це абстрактна витрата зусиль, однакова для всіх студентів. Кількість годин, витрачена на певну дисципліну, – то цілком конкретне поняття, і його аж ніяк не можна застосовувати як універсальне мірило. Практична різниця полягає в тому, що навіть за невеликої зміни спеціальності українському студенту треба скласти академічну різницю, себто він автоматично витрачає більше зусиль, аніж його одногрупники, а попередні досягнення залишаються фактично неврахованими.

Болонська система передбачає три типи навчальних предметів: обов'язкові для спеціальності (вивчають усі студенти), варіативні (необхідно вибрати якийсь із цих предметів) і курси на вибір (предмети інших факультетів або спеціальностей, які студент може вивчати). Кількість обов'язкових предметів збільшується тільки під кінець навчання. А ліберальність предметів на вибір додатково досягають тим, що переважно їх не прив'язано до конкретного курсу й студент може вибрати не тільки що вивчати, а й коли. Єдина умова – отримати 240 кредитів за чотири роки. І якщо 120 із них, наприклад, призначає університет, то ще 120 студент заповнює предметами на власний вибір.

В Україні найближче до цієї системи підійшов Національний університет «Кієво-Могилянська академія». У більшості інших вишів вона не працює взагалі. Причин для цього багато. По-перше, відіграє роль радянська спадщина й консервативність: повністю виписана замість студента освіта гарантує контрольований результат на виході, тоді як право вибору породжує варіації, і людям здається, що знання просто фрагментуються, а навчання не дає нічого конкретного. По-друге, запровадити кілька курсів на вибір просто складніше, адже для цього потрібен хороший менеджмент, а університетам інколи просто не хочеться перевантажуватись. По-третє, виші можуть жалітися на нестачу викладачів і приміщень, що буцімто не дає змоги їм забезпечити

гідний вибір курсів.

Найпоширенішою формою адаптації вибору є можливість визначити спеціалізацію протягом навчання. Наприклад, в Інституті журналістики КНУ імені Тараса Шевченка деякі журналісти, наприклад, можуть уступити в політичну, міжнародну, соціальну чи правову групу. Але вчити політичну й міжнародну журналістику одночасно неможливо: пари тривають паралельно. Вивчити це наступного року теж не можна, адже предмети прив'язано до курсів. Тож система, в основі якої лежить право вибору та вільного розвитку, якимось чином запровадилася в Україні як система спеціалізованої вузькопрофільної підготовки без права вибору.

Водночас відсутність вибору поєднується із чинною системою кредитів. Та оскільки вплинути на розподіл кредитів студенти не мають змоги, виші й не обтяжують їх взаємодією. Тож навіть більшість випускників не знає, що таке «кредити» та як вони працюють. Проте це майже сюрреалістична картина – не знати про систему, яка лежить в основі власного навчання[3].

Болонська система вбачає, що дипломи країн-учасників є однаковими за вагою та ратифікуються скрізь. Проте на сьогоднішній день більшість країн-учасниць визнає дипломи лише сусідніх держав.

Великим плюсом на думку студентів є можливість навчання закордоном та працевлаштування. Проте реалії такі, що з працевлаштуванням закордоном виші не допомагають та не відслідковують успішність своїх випускників в роботі за фахом загалом. Даний плюс для студентів є мінусом для вітчизняних вузів. Оскільки багато абітурієнтів маючи вибір між навчанням закордоном без здачі ЗНО і навчанням в українському вузі вибирають перший варіант. І в наших вузах створюється брак студентів. Що суттєво підриває перспективи і можливості розвитку української освіти загалом.

Висновки

Болонський процес сприяє модернізації та розвитку освіти в Україні. Україна досягає демократизації освіти за допомогою введення ЗНО та надання можливості студентам вибору дисциплін. Останнє виходить важко та не в всіх ВНЗ проте освітні програми перекваліфікуються під таку можливість.

Інтеграція української освіти в європейську відбувається за допомогою. Введення єдиної системи оцінювання в всіх країнах (ECTS), запровадження європейського зразка Додатку до диплому та відкриття безлічі програм обміну студентами.

Болонська система має свої плюси та мінуси як для студентів так і для українських вишів. І кожен пункт з вже запроваджених змін можна розглядати як з позитивної так і з негативної сторони. Проте процес триває і оцінити його наслідки ми зможемо тільки тоді, коли студенти, які здобували освіту в таких умовах займуть більшість посад в державі загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Артёмов І. В. ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: ВНЕСОК ЗАКАРПАТСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ / І. В. Артёмов. // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – №108. – С. 29–37.
2. Вертегел В. Л. ВИМОГИ БОЛОНСЬКОЇ ХАРТІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ / В. Л. Вертегел. // НАУКОВІ ЗАПИСКИ НДУ ім. М. ГОГОЛЯ. – 2013. – №3. – С. 166–170.
3. Зубченко Я. Болонская система "по-украински": Личь и манипуляция [Електронний ресурс] / Я. Зубченко. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://ru.osvita.ua/vnz/52421/>.

Лисюк Костянтин Дмитрович— студент групи Б-19м, факультет будівництва теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: kostya1743@gmail.com

Lisyuk Konstantin Dmytrovich — Department of Building Heating and Gas Supply, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, email: kostya1743@gmail.com